10.1.2023 EOAK/7532/2022

Lakivaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys HE 275/2022 vp eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta

Lakivaliokunta on pyytänyt asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoani yllä mainituista hallituksen esityksestä. Lausuntoa pyydetään erityisesti siltä osin kuin esityksellä on liityntä hallituksen esitykseen HE 217/2022 vp koskien pakkokeinolain muutoksia.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavaa.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi poliisilakia. Muutosten tarkoituksena on ensinnäkin selventää poliisilain sellaisia säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi eräitä salaisen tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia, jotka perustuvat voimassa olevasta sääntelystä erityisesti laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä esiin nousseisiin seikkoihin.

Poliisilain 2 luvun 3 §:n 1 momentti

Pykälän 1 momentin loppuun ehdotetaan lisättäväksi uusi virke, jonka mukaan poliisimiehellä olisi oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutetun lisäksi myös muu henkilö, jonka tuomioistuin on määrännyt noudettavaksi tuomioistuimeen, vangittavaksi tai otettavaksi säilöön.

Ehdotuksen taustalla on apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen omana aloitteena selvitettäväkseen ottama asia EOAK/23/2017. Kysymys asiassa oli siitä, onko säädösperusta menettelystä oikeuteen tuotavaksi määrättyjen henkilöiden osalta asianmukainen.

Päätöksessään apulaisoikeusasiamies muun ohella totesi, ettei oikeudenkäymiskaaressa tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa ollut katselmuksen toimittamista koskevan OK 17 luvun 40

§:n 3 momentin lisäksi säännöstä, joka koskisi tuomioistuimen poliisilta pyytämää virka-apua. Mainituissa laeissa ei myöskään muulla tavoin ilmaista, että noutomääräysten täytäntöönpano tai muu prosessuaalista syistä tapahtuva kiinniotto kuuluisi poliisin tehtäviin. Poliisilain 2 luvun 3 §:n mukaan poliisimiehellä on kuitenkin oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan on vangittava tai otettava säilöön.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan prosessilaeissa ei ole päätöksessään mainittujen polisiin tehtävien virka-apuluonteisuuteen liittyviä mainintoja tai ylipäätänsä kattavia mainintoja poliisin roolista tuomioistuimen käsittelyratkaisujen täytäntöönpanossa. Apulaisoikeusasiamies esittikin oikeusministeriön ja sisäministeriön harkittavaksi, olisiko asiassa syytä ryhtyä lainsäädäntötoimiin.

Nähdäkseni ehdotettu muutos ainakin pääosin vastaa apulaisoikeusasiamiehen päätöksessään esittämään säädännölliseen puutteeseen.

Poliisilain 5 luku

Tältä osin hallituksen esityksen tavoitteena on, että ehdotettavat poliisilain 5 luvun muutokset vastaavat pääosiltaan tähän esitykseen liittyvässä esityksessä (HE 217/2022 vp) ehdotettavia pakkokeinolain 10 lukuun tehtäviä muutoksia.

Ehdotetaan, että telekuuntelu- tai televalvontalupaa ei enää jatkossa haettaisi ja määrättäisi teleosoite- tai telepäätelaitekohtaisesti, vaan arvioitavana olisi, voidaanko telekuuntelua ja -valvontaa kohdistaa mihin tahansa tietyn henkilön käytössä olevaan osoitteeseen tai laitteeseen.

Peitelty tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä silloin, kun estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito.

Peitetoiminnan käytön osalta ehdotetaan ensinnäkin, että tappoa, murhaa tai surmaa selvitettäessä ei enää jatkossa olisi rikollisen toiminnan suunnitelmallisuutta, järjestäytyneisyyttä tai ammattimaisuutta taikka ennakoitavissa olevaa jatkuvuutta tai toistuvuutta koskevaa lisäedellytystä. Lisäksi peitetoiminnassa tehtäviä rikoksia koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettaviksi toimivaltasäännösten muotoon.

Ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin tiettyjen uusien kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevien rikosten selvittämisessä.

Poliisilain 5 a luvun 41 §:ään ehdotetaan lisättäväksi tekninen laitetarkkailu, joka selventää nykyistä oikeustilaa. Muutoksen myötä kuuntelu- ja katselukiellot koskisivat myös teknistä laitetarkkailua tietyissä tilanteissa.

Poliisilain 5 luvun ehdotetuilla muutoksilla edellä todetun mukaisesti on tarkoitus muuttaa salaisen tiedonhankinnan sääntelyä niin, että se vastaa pääosin pakkokeinolain 10 lukuun HE 217/2022:ssa ehdotettuja muutoksia. Pakkokeinolain 10 lukuun ehdotettavat muutokset perustuvat suurelta osin oikeusministeriön pakkokeinolakityöryhmän (OM058:00/2020) mietintöön.

Olen tuohon mietintöön antamassani lausunnossa EOAK/663/2022 todennut muun muassa seuraavaa (joka mielestäni on relevanttia myös poliisilain salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien muuttamista harkittaessa):

> Merkillepantavaa on, että pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu näyttää salaisten pakkokeinojen kohdalla johtaneen työryhmän mukaan siihen, että salaisten pakkokeinojen käyttöala tulisi jossain määrin laajenemaan. Sen sijaan näyttää siltä, että miltään osin ei käyttöala supistu.
>
> Pakkokeinotoimivaltuuksistakin säädettäessä huomioon otettavia perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä ovat muiden ohella hyväksyttävyys, mikä sisältää sen, että keinolle on painava yhteiskunnallinen tarve ja suhteellisuusvaatimuksesta johtuva välttämättömyys. Välttämättömyys tarkoittaa sitä, että keinosta aiheutuva perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Suhteellisuusvaatimus on oikeuskirjallisuudessa jaettu soveltuvuusvaatimukseen, välttämättömyysvaatimukseen ja suhteellisuusvaatimukseen (Hallberg ym: Perusoikeudet, 2011. s. 157).
>
> Edellä oleva huomioon ottaen olisi toivottavaa, että pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelun yhteydessä olisi kattavasti arvioitu kaikkia salaisia pakkokeinoja siitä näkökulmasta, ovatko ne osoittautuneet tarpeellisiksi ja olisiko niillä saadut tulokset tai niistä saatu hyöty ollut saavutettavissa jollain perusoikeuksiin vähemmän puuttuvalla keinolla. Jos arviossa olisi todettu, että jotain salaista pakkokeinoa ei ole käytetty tai tarvittu taikka jos olisi osoitettavissa, että sama tavoite saavutetaan perusoikeuteen vähemmin puuttuvin keinoin, perusteltua olisi tällaisen toimivaltuuden sisältävän säännöksen kumoaminen.
>
> ”Kun soveltuvuusvaatimus ja välttämättömyysvaatimus edellyttävät arviointia toimivaltuuksien tehokkuudesta, olisi tarpeen selvittää, minkälainen vaikutus salaisilla tiedonhankintakeinoilla on todellisuudessa ollut yksilön ja yhteiskunnan turvallisuuteen. Perustuslakivaliokunta onkin ehdottanut lakivaliokunnalle, että se vakavasti harkitsisi selvityksen vaatimista hallitukselta siitä, miten tällaiset uudet toimivaltuudet ovat

edistäneet yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Tällaista selvitystä ei ole kuitenkaan vielä tehty, vaikka selvitys oli viimeisimmän tiedon mukaan tarkoitus tehdä esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Olisikin suotavaa, että salaisten tiedonhankintakeinojen vaikutuksesta yksilön ja yhteiskunnan turvallisuuteen tehtäisiin selvitys, sillä näin voitaisiin myös paremmin arvioida salaisten tiedonhankintakeinojen todellista käyttötarvetta ja siten myös sitä, kuinka painava yhteiskunnallinen tarve niiden taustalla on.” (Metsäranta: Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja, 2015, s. 105–106)

Poliisilain 5 luvun 7 § (Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen)

Ehdotettu 2 momentin muutos, joka koskee luvan voimassa olon alkua, on perusteltu.

3 momenttiin ehdotetaan muutosta, jonka mukaan telekuuntelulupa muutettaisiin teleosoite- tai telepäätelaitekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Telekuuntelulupa ei siten olisi teleosoite- tai telepäätelaitekohtainen niissä tapauksissa, joissa epäillyn henkilöllisyys on tiedossa.

Tältä osin toimivaltuus muuttuisi samankaltaiseksi kuin on siviilitiedustelua koskevassa poliisilain 5 a luvun 6 §:ssä ja sotilastiedustelusta annetun lain 34–36 §:ssä, joissa myös on mahdollista saada lupa telekuunteluun kohdehenkilön hallussa olevaan tai oletettavasti muutoin käyttämään teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen näitä laitteita kuitenkaan yksilöimättä. Tiedustelun kohdalla telekuuntelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on ilmoitettava vaihtoehtoisesti ”toimenpiteen kohteena oleva henkilö, teleosoite tai telepäätelaite”.

Ehdotetun mukaisesti telekuunteluvaatimuksessa ja -päätöksessä näyttää riittävän aina pelkästään rikoksesta epäillyn mainitseminen niissä tapauksissa, kun hänen henkilöllisyytensä on tiedossa, vaikka tiedossa olisi myös hänen käyttämänsä teleosoitteet tai telepäätelaitteet.

Tällaisessa menettelyssä teleosoitteen ja telepäätelaitteen liityntä tiedonhankinnan kohteena olevaan henkilöön jää tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle.

Tuomioistuinkontrollin puutetta on ehdotuksessa pyritty korjaamaan pykälään lisättävällä 4 momentilla (jota ei vielä hallituksen esityksen luonnoksesta lausuttaessa ollut), jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies te-

kee perustellun päätöksen toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

Ehdotettu 4 momentti on parannus verrattuna luonnokseen, kun korostetaan perustellun päätöksen tekemistä asiassa, vaikka tässä puuttuukin se ulkopuolinen etukäteiskontrolli, joka voimassa olevassa laissa – kun luvan myöntävä tuomioistuin määrittelee teleosoitteet ja -päätelaitteet, joihin toimenpide kohdistetaan. Ehdotettu menettely ei ulkopuolisen kontrollin näkökulmasta vastaa täysin tiedustelulaeissakaan säädettyä menettelyä. Telekuuntelun käytössä tiedustelussa tiedusteluviranomaisen päätettyä telekuuntelun kohdentamisesta uuteen telepäätelaitteeseen tai teleosoitteeseen, on asiasta tehtävä ilmoitus tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Ehdotetun 4 momentin mukaiset päätökset tulevat luonnollisesti jälkikäteisen laillisuusvalvonnan kohteiksi.

Poliisilain 5 luvun 15 §:n 4 momentti

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan poliisi saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos. Säännös vastaisi pitkälti peitetoimintaa tietoverkossa koskevaa 5 luvun 28 §:n 3 momenttia.

Perustelujen mukaan tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan peitellyn tiedonhankinnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitellyssä tiedonhankinnassa, joten jälkikäteen olisi luotettavasti selvitettävissä, kuinka peiteltyä tiedonhankintaa suoritettaessa on toimittu.

Suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden mukaisena voidaan kuitenkin pitää sitä, että poliisilain sääntelyllä pyritään ohjaamaan perusoikeuksia mahdollisimman vähän loukkaavien keinojen käyttöön tilanteissa, joissa tarve tiettyjen tiedonhankintakeinojen käytön mahdollistamiselle on olemassa, mutta tiedonhankintakeinolla tavoiteltu tulos voisi tietyissä tilanteissa olla saavutettavissa myös perusoikeuksiin vähemmän puuttuvilla keinoilla.

Ilmeisesti ehdotus voisi johtaa tähän – jos samaan tavoitteeseen päästään peitellyn tiedonhankinnan toimivaltuudella sen sijaan, että käytettäisiin peitetoimintaa -, mutta kuten ehdotuksessakin muistutetaan, kunkin pakkokeinon kohdalla tulee itsenäisesti perusoikeuspuuttumisen merkittävyys huomioiden arvioida esimerkiksi se, minkälaista

vakavuustasoa pakkokeinon käytön mahdollistavilta perusterikoksilta vaaditaan.

Ehdotuksessa mainittu rikoslain 17 luvun 19 § on kumottu 1.1.2023 alkaen lailla 732/2022. Asiallisesti vastaavista teoista on 1.1.2023 alkaen säädetty rikoslain 20 luvun 21 §:ssä (Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito). Enimmäisrangaistus on korotettu kahteen vuoteen vankeutta. Näin ollen ehdotetun momentin alkuosa (”säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta”) kattaisi jo tämän erikseen mainitun kriminalisoinnin. Erillismaininta tästä kriminalisoinnista poliisilain 5 luvun 15 §.n 4 momentissa näyttäisi siten olevan tarpeeton.

PolL 5 luvun 17 § (Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset)

Pykälän 2 momentin mukaan teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Tämä koskee voimassa olevan lain mukaan kaikkea tällä toimivaltuudella suoritettavaa tiedonhankintaa, myös ns. näppäinkuuntelua.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että esitutkintaviranomainen saisi kohdistaa teknistä kuuntelua tekniseen laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta, jos kuuntelu kohdistuu vain tekniseen laitteeseen eikä tilaan, jossa laite sijaitsee. Siten 2 momentin rajoitusta ei tältä osin sovellettaisi.

Tarkoituksena on mahdollistaa ns. näppäimistökuuntelu teknisenä kuunteluna silloin, kun kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi eikä kuuntelulla saataisi tietoa siitä tilasta, jossa kyseinen laite sijaitsee.

Tätä perustellaan muun muassa sillä, mitä ehdotuksen teknistä laitetarkkailua (PolL 5 luku 23 §) koskevassa nykytilan kuvauksessa on todettu. Hallintovaliokunta on nimittäin tarkastellessaan vastaavaa kysymystä ns. siviilitiedustelulainsäädännön osalta todennut, että tietoverkon ylitse tapahtuvassa teknisessä tarkkailussa ei puututa kotirauhan suojaan, koska toiminnalla ei hankita tietoa siitä tilasta, jossa tiedonhankinnan kohteena oleva laite sijaitsee, vaan yksinomaan laitteen käytöstä ja sisällöstä. Tästä johtuen on valiokunnan mukaan selvää, ettei toimivaltuuden käytön sallittavuuden tule perustua siihen, ovatko laite ja sitä käyttävä henkilö pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa vai eivätkö ole. Hallintovaliokunta on lisäksi kiinnittänyt tuossa yhteydessä huomiota siihen, että teknisestä laitetarkkailusta päättää pääsääntöisesti tuomioistuin, teknisestä kuuntelusta toimivaltuutta käyttävä viranomainen (HaVM 36/2018 vp s. 45–46).

Siten ehdotuksessa katsotaan, että suojan tarpeen kannalta ei vaikuttaisikaan olevan merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa. Seuranta ei kohdistu sijaintipaikkaan, vaan näppäimistön käyttöön sijaintipaikasta riippumatta. Perustellulta ei siten vaikuttaisi, että näppäimistökuuntelun asemaa pakkokeinona arvioidaan eri tavoin riippuen siitä, missä seurattava toiminta tapahtuu

Hallintovaliokunta ei em. lausumastaan huolimatta puuttunut nyt muutettavaksi ehdotetun säännöksen sisältöön. Mielestäni edellyttää tarkkaa pohdintaa kotirauhan suojan näkökulmasta se, onko ”merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa”. Onhan joka tapauksessa kotirauhan piiriin tunkeutumista sekin, että ”kuunnellaan” näppäimistöä laitteesta, jota käytetään kotirauhan suojaa nauttivassa tilassa. Ei välttämättä niissäkään tapauksissa, joissa kuunnellaan kotirauhan piirissä tapahtuvaa keskustelua, seuranta suoranaisesti kohdistu sijaintipaikkaan, vaan siihen keskusteluun, jota siellä käydään. Voi ajatella, että näppäimistöä käytetään samalla tavalla kuin keskustellaankin – kaikkein yksityisimmiksi koetut asiat tehdään kotirauhan piirissä eikä voida pitää ainakaan ongelmattomana ajatusta siitä, että kotirauhan suojan tarpeen kannalta ei olisi merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa.

PolL 5 luvun 23 § (Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset)

Teknistä laitetarkkailua ja sen edellytyksiä koskevan pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että teknistä laitetarkkailua ei saisi kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään kyseisessä luvussa.

Tarkoituksena on selventää, että sanotun estämättä tekninen laitetarkkailu soveltuu sellaisiin tietoihin, jotka laitteessa ovat ennen tarkkailun toimittamista tai jotka tulevat laitteeseen tarkkailun toimittamisen aikana. Ehdotuksen mukaan perusteltuna voidaan selkeyssyistä pitää, että muotoilussa soveltuvin osin noudatetaan laite-etsintää koskevaa lain 8 luvun 20 §:n 2 momentin muotoilua, koska tarkoituksena on sitä vastaava rajoitus. Esitetyn muutoksen tarkoituksena ei ole muuttaa voimassa olevan säännöksen sisältöä, vaan tarkoituksena on selventää oikeustilaa sanotulta osin.

Ehdotettu säännös, samalla kun sen tarkoitus on ehdotuksen mukaan selventää toimivaltuuden sisältöä, näyttää tosiasiassa myös laajentavan toimivaltuuden soveltamisalaa.

PolL 5 luvun 25 § (Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen)

Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi rajoitus siitä, että teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Toimintaan soveltuvan laitteen ominaisuuksia ei siten jatkossa rajattaisi. Olennaista tämän sijaan olisi, että pykälän perusteella esitutkintaviranomainen voisi muiden edellytysten täyttyessä jatkossakin hankkia teknisillä laitteilla vain teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietoja.

Tätä on perusteltu (s. 18) sillä, että teknisten ratkaisujen monipuolistuessa ja kehittyessä perusteltuna ei voida pitää, että pykälässä tarkoitettuun toimintaan tulisi jatkossakin hankkia vain laitteita, joiden tulisi soveltua pelkästään teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Mahdollisena voidaan pitää, että saatavilla ei jossain vaiheessa ole pelkästään tähän tarkoitukseen soveltuvia laitteita, tai että tällaisten hankkiminen ei ainakaan ole kokonaistaloudellisesti perusteltua. Ehdotuksen mukaan ajattelutapaa voidaan lisäksi yleisemminkin pitää vieraana tiedonhankintaa koskevalle sääntelylle, jossa yleisesti painotetaan käytettävien laitteiden ominaisuuksien sijaan sitä, mitä näillä laitteilla saadaan tehdä.

Nyt esitetyt perustelut eivät ole mielestäni riittäviä ja vakuuttavia ehdotetun muutoksen tueksi. Kirjallisuudessa voimassa olevaa rajoitusta on pidetty asianmukaisena: Yksilöintitietojen hankkimista koskevassa sääntelyssä on siis estetty asianmukaisesti mahdollisuus kiertää telekuuntelun edellytyksiä koskeva sääntely (Metsäranta: Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja, s. 184).

Poliisilain muuttamista koskevaan hallitukseen esitykseen (HE 266/2004 vp) antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta (PeVL 11/2005 vp) piti nyt poistettavaksi ehdotettua rajoitusta edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä:

> Ongelmallista kuitenkin on, että ehdotuksessa on kysymys sellaisesta teknisestä laitteesta, jolla voidaan esityksen perustelujen mukaan lisäksi siepata viestiliikennettä muutenkin, purkaa salauksia, kuunnella viestien sisältöä ja saada viestiyhteyksien tunnistamistietoja. Tarkoitus on teknisin ja valvonnallisin keinoin varmistua siitä, että laitetta käytetään vain yhteys- ja yksilöintitietojen hankkimiseen. Tällaisista perustuslain 10 §:ssä turvatun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaamisen kannalta olennaisista seikoista on valiokunnan mielestä välttämätöntä säätää laissa riittävän täsmällisesti esimerkiksi rajaamalla poliisin oikeus koskemaan ainoastaan sellaista laitetta, jota on teknisesti mahdollista käyttää siten, että vain ehdotetussa säännöksessä tarkoitetut yhteys- ja yksilöintiedot tulevat hankituiksi. Tämä on edelly-

tys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

PolL 5 luvun 28 § (Peitetoiminta ja sen edellytykset)

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että epäiltäessä rikoslain 21 luvun 1 §:ssä tarkoitettua tappoa, 2 §:ssä tarkoitettua murhaa tai 3 §:ssä tarkoitettua surmaa peitetoiminnan edellytyksenä ei olisi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Muilta osin peitetoiminnan edellytykset säilyisivät myös näiden rikosten selvittämisessä ennallaan.

Minulla ei ole ehdotukseen huomauttamista nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla. Lienee niin, että mainittujen rikosten kohdalla ei edellytys ”rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi” useinkaan täyty – vaikka murhan yhtenä tunnusmerkistötekijänä voikin olla suunnitelmallisuus ilmaistuna termillä ”vakaa harkinta”. Kun kuitenkin näiden rikosten selvittämisintressi on poikkeuksellisen suuri, ehdotusta voidaan pitää perusteltuna.

PolL 5 luvun 54 § (Ylimääräisen tiedon käyttäminen)

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi seuraavat kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevat rikokset: lahjuksen antaminen, lahjominen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja huumausainerikos.

Ehdotusta on perusteltu (s. 22) huumausainerikoksen kohdalla osin sillä, että nyt ehdotettujen lisärikosten puuttuminen 2 momentista on voinut johtaa siihen, että telekuuntelutallennetta on voitu käyttää todisteena samassa rikoskokonaisuudessa olevaa törkeästä tekomuodosta syytettyä vastaan, mutta ei perusmuotoisesta rikoksesta syytteessä olevaa vastaan. Osin lisäystä on perusteltu sillä, että perusmuotoinen rikos liittyy monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen.

Lahjusrikosten perusmuotojen ja virkasalaisuuden rikkomisen sekä virka-aseman väärinkäyttämisen lisäämistä on perusteltu sillä (s. 23), että on ongelmallista, jos esimerkiksi saman rikoskokonaisuuden osallisista telekuuntelutallennetta on mahdollista käyttää ammatti- ja liiketoimintaan liittyvässä kokonaisuudessa vain tiettyjen osallisten kohdalla tai muissakin tapauksissa televalvontatietoja vain osaan

osallisista. Asetelma on ehdotuksen mukaan myös omiaan asettamaan henkilöt eriarvoiseen asemaan.

Lisäksi on todettu, että korruptiorikokset ja ammatti- ja liiketoiminnan yhteydessä tapahtuvat virkarikokset, kuten esimerkiksi virka-aseman väärinkäyttäminen, vaikuttavat haitallisesti yhteiskuntamoraaliin ja niiden selvittämisintressi on suuri. Virkarikossäännöksillä pyritään turvaamaan virkatoimien lainmukaisuus ja riippumattomuus epäasialliselta vaikuttamiselta.

Totean, että ylimääräisen tiedon käytön lisäämisen perusteena se, että ylimääräistä tietoa on voitu käyttää vain osaan rikoskokonaisuudessa epäiltyjä tai syytettyjä vastaan, avaa varsin loputtoman tien ylimääräisen tiedon käytön lisäämiselle. On nimittäin helppoa esittää esimerkkejä rikoskokonaisuuksista, joissa osa on epäiltynä tai syytteessä esimerkiksi telekuuntelun mahdollistaneesta rikoksesta, mutta osa vain lievemmästä rikoksesta.

Mielestäni kysymys ei ole ”henkilöiden asettamisesta eriarvoiseen asemaan”, vaan siitä, että vakavuudeltaan tai törkeysasteeltaan erilaisia rikoksia ja niihin mahdollisesti syyllistyneitä henkilöitä pitääkin kohdella pakkokeinojen ja ylimääräisen tiedon käytön suhteen eri tavalla.

Se, miksi juuri ehdotetut rikokset ovat valikoituneet lakiin lisättäviksi, jää jossain määrin epäselväksi.

Pidän varsin kyseenalaisena, ovatko nyt ehdotetut rikokset perustuslakivaliokunnan (PeVL 32/2013 vp) edellyttämin tavoin vakavuusasteeltaan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin rinnastuvia ja täyttävätkö ne tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa ja nykyisessä 4 momentissa asetetut vaatimukset yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavista rikoksista.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos Mikko Eteläpää

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asiahallintajärjestelmässä.